

ДО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА В. М. АПАТСЬКОГО

Вовк Р. А.

ФЕНОМЕН МИТЦЯ

Колектив Академії урочисто відзначив 80-річчя відомого митця, народного артиста України, доктора мистецтвознавства, професора, члена-кореспондента Академії мистецтв України Володимира Миколайовича Апатського.

Завершальним ювілейним заходом став урочистий вечір та концерт найкращих фаготистів України, який відбувся 29 вересня 2008 року у Малій залі НМАУ ім. П. І. Чайковського. На вечорі була присутня вся мистецька еліта Києва. Ювіляра привітали: ректор Національної музичної академії імені П. І. Чайковського, доктор мистецтвознавства, професор, народний артист України В. І. Рожок, представник АМУ, завідувачі кафедр НМАУ ім. П. І. Чайковського, Інституту музики імені Р. М. Глієра, КНУКіМ та КССМШ ім. М. В. Лисенка, а також друзі та колеги ювіляра. На вечорі були озвучені вітальні листи й телеграми від шанувальників та вдячних учнів Володимира Миколайовича з різних куточків світу: Мінська й Одеси, Львова і Харкова, Донецька і Дніпропетровська, Москви і Санкт-Петербурга, Рівного, Тернополя та Івано-Франківська, з Німеччини, Франції, Швейцарії...

У своєму виступі ректор НМАУ ім. П. І. Чайковського В. І. Рожок зазначив: «В. М. Апатський належить до тих видатних митців української музичної культури, які справді своєю творчістю сприяли розвитку національної музичної культури, точніше, музично-театральної, адже Майстер понад три десятиліття був солістом симфонічного оркестру Національної опери України. Він і сьогодні плідно передає свій багатий досвід молодому поколінню музикантів».

Володимир Миколайович – блискучий музикант, інтерпретатор оперних і балетних партитур, він грав із видатними диригентами ХХ ст.: К. Сімеоновим, В. Тольбою, О. Климовим, С. Турчаком, В. Кожухарем, О. Рябовим, І. Гамкалом, Ф. Глущенком, А. Власенком та багатьма іншими. Кожен із них високо оцінював професіоналізм цього видатного майстра.

Професор М. Апатський – прекрасний педагог і організатор, а головне – видатний учений. Адже далеко не кожен, навіть найкращий виконавець здатен відтворити свій багатющий досвід оркестрової гри, специфіку роботи в оркестрі, розуміння динамічної і тембральної драматургії музичних творів у статтях, наукових працях. З часом такий досвід було узагальнено в кандидатській дисертації, пізніше – в монографії, нарешті – у докторській дисертації, яку Володимир Миколайович так блискуче захистив. Сьогодні він – доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент АМУ, народний артист України. Він плідно працює на кафедрі дерев'яних духових інструментів, виховуючи молодих талановитих фаготистів. Його учні – результат діяльності найкращої фаготової школи в Україні – **школи Апатського**. Учні Володимира Миколайовича працюють у багатьох оркестрах України та близького й далекого зарубіжжя.

Професор В. М. Апатський не лише підтримує і виводить у творче життя молодих виконавців-фаготистів, а й обирає серед найкращих студентів-духовиків перспективних науковців, які з часом під його керівництвом захищають кандидатські та докторські дисертації. Наукова школа Володимира Миколайовича успішно діє поряд із виконавською.

Не перебільшуючи, можна стверджувати, що він уважний до кожного зі своїх вихованців. Це дуже важливо, бо відчуття підтримки такого Майстра допомагає молодим досягти творчих і наукових висот.

Володимира Миколайовича знають і щиро цінують за кордоном, цікавляться його науковими працями, зокрема монографією «Основы теории и методики духового музыкально-исполнительского искусства». Нещодавно видана, вона вже сьогодні є раритетом. Усіх, хто спілкується з Володимиром Миколайовичем, вражає його енциклопедична ерудиція, унікальне відчуття української мови, хоч він і білорус.

Свій великий природний талант Володимир Миколайович невтомно розвиває й збагачує щоденною копіткою працею. Формуючи свою школу, він акумулював досягнення найкращих шкіл фагота: віртуозність – від московської; культуру звука – від лєнінградської, а м'який звук, з переважанням низьких обертонів – від німецької; легкість і помітність звучання – від американської; «космічні висоти» верхнього регістру – від французької...

Після урочистої частини ювілейного вечора відбувся концерт найкращих фаготистів, нинішніх учнів ювіляра та випускників НМАУ різних років, виступали й учні його учнів. Виконавський рівень фаготистів ще раз засвідчив світовий рівень вихованців школи В. Апатського. Особливо захопила присутніх висока виконавська майстерність фаготистів Т. Осадчого та О. Стаєнка – лауреатів найпрестижніших новочасних міжнародних конкурсів. Виступ ансамблю у складі шістнадцяти фаготистів вразив слухачів своєю інтонаційною, тембральною та динамічною злагожденістю.

Сучасники видатного митця замислюються над витокami, джерелами ріки, яка створила море творчих досягнень Володимира Миколайовича.

«Служіння мистецтву – щаслива, але важка робота. І сучасні митці – якщо вони справжні – не відрізняються в цьому сенсі від середньовічних майстрів, які сприймали свою місію як послухництво – перед Господом, Вічністю, Людьми»¹. Ця теза Олени Зінкевич повною мірою характеризує виконавську, педагогічну та наукову діяльність ювіляра.

«Кажуть, випадок – це псевдонім Бога, коли Він не хоче підписатися своїм ім'ям»². Хіба не таким «випадком», щасливим для музики, варто вважати входження у мистецтво простого білоруського хлопчика у важкі повоєнні роки. Народився Володимир Апатський 1928 року в Мінську. У чотирирічному віці лишився без батька, ріс у тяжких матеріальних умовах.

Любов до музики виявилась у нього рано. З дитинства він грав на народних інструментах (гітарі, мандоліні), пізніше імпровізував на фортепіано, грав у самодіяльному оркестрі на трубі, та водночас відчував сильний потяг до математики і точних наук. 1944 року вступив до Білоруського політехнічного технікуму і Мінського музичного училища, які закінчив 1948 р., цього ж року вступив одночасно до Білоруської державної консерваторії (клас фагота) і до Білоруського державного політехнічного інституту (енергофак). Проте навчатися у двох навчальних закладах виявилась надто складно. Політехнічний інститут лишив через рік, а консерваторію закінчив 1953 року з відзнакою. Студентом отримував Сталінську стипендію. Закінчивши Мінську консерваторію, вступив до аспірантури Лєнінградської консерваторії імені М. Римського-Корсакова (керівник Г. Єрьомкін), яку закінчив 1956 року.

Кілька десятиліть В. М. Апатський працював солістом та концертмейстером групи фаготів у провідних оркестрах: у симфонічному оркестрі Великого театру опери

¹ Зінкевич Е. Симфонические гиперболы. О музыке Е. Станковича. – Ужгород: Лира. – 2002. – С. 192.

² Зінкевич Е. Память об исчезающем времени. Страницы музыкальной летописи. – К.: Нора-принт, 2005. – С. 98.

та балету Білорусії (1951–1953), у симфонічному оркестрі Білоруської державної філармонії (1954–1955), в оркестрі Ленінградської державної філармонії (1955–1957), в оркестрі Київського державного театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка (1957–1984).

Роботу в симфонічному оркестрі В. М. Апатський поєднував із концертною діяльністю соліста й ансамбліста, виступаючи на концертних майданчиках України та поза її межами. Записав велику кількість платівок та фондових записів на Держтелерадіо України як соліст і учасник камерних ансамблів. Паралельно з виконавською Володимир Миколайович здійснював і педагогічну роботу, невіддільно від наукової. Адже з першого уроку зі своїм першим учнем у кожного викладача виникає безліч думок і сумнівів. Такі роздуми, спостереження, порівняння з часом породжують певні висновки.

Результатом багаторічної педагогічної і наукової діяльності В. М. Апатського став захист кандидатської та докторської дисертацій, у яких досліджено не лише специфіку виконавства на фаготі та інших духових інструментах, а й питання педагогіки, психології, історії, акустики тощо.

Він опублікував п'ять монографій і більше ста наукових статей. Жоден захист дисертацій з питань духового виконавства в Україні, а часом і за її межами, не відбувся без участі професора В. І. Апатського як наукового керівника чи консультанта або офіційного опонента. Утвердилася думка, що професор Апатський створив наукову школу, представники якої досліджують найскладніші питання духового музичного виконавського мистецтва.

Упевнено можна стверджувати, що Володимир Миколайович є фундатором не лише київської фаготової школи, а й української загалом. У цьому переконані видатні діячі українського мистецтва. Так, головний диригент Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка народний артист СРСР С. В. Турчак говорив: «В. М. Апатського знаю з 1964 р. <...> Вже в першій моїй виставі (“Отелло” Дж. Верді) я переконався в тому, що концертмейстер групи фаготів оркестру є музикантом найвищого класу <...> Говорячи про виконавську майстерність В. Апатського, насамперед хочеться відзначити надзвичайну виразність і красу тембру. У його руках фагот стає найпоетичнішим інструментом, звучання якого проникає в саме серце. У його виконанні органічно поєднуються яскрава емоційність з академічністю, блискучі якості соліста з тонкою майстерністю ансамбліста» (з архівних матеріалів).

Диригент Національної опери України, народний артист України, професор І. Д. Гамкало переконаний: «Володимир Апатський – видатний фаготист. Диригування виставами за участю його солюючого фагота було справжнім святом і щастям для диригента. Проте ми знаємо його не лише як яскравого виконавця. Його феноменальний педагогічний доробок – це непересічне явище в духовій педагогіці сучасності, адже В. Апатський створив і фактично обґрунтував потужну українську фаготову школу світового рівня <...>».

Народний артист УРСР Ф. І. Глущенко говорив: «В. Апатський – один із найкращих представників знаменитої Ленінградської (Васильєвської) фаготової школи. Його гра лишає надзвичайно яскраве враження. Чудовий, виразний звук, високе мистецтво інструментальної кантилени, тонке відчуття стилю, гармонійне поєднання інтелектуального й емоційного начал давало йому можливість із великою виразністю і глибиною виконувати як класичні, так і сучасні твори. Не менш ефективною виявилась і педагогічна діяльність В. Апатського. Характерною ознакою його школи є поєднання дбайливого ставлення до багатих вітчизняних традицій з гострим відчуттям сучасності, спрямованістю в майбутнє».

Академік І. Ф. Ляшенко стверджував: «Знаю В. М. Апатського як видатного музиканта, педагога і вченого міжнародного рівня. Захоплені відгуки про його гру я чув від таких діячів, як Д. Шостакович, Т. Хренніков, С. Турчак, Ф. Глущенко і бага-

трьох інших. Своєю закоханістю в інструмент він “заражає” і своїх учнів <...> На його думку, українцям, як і італійцям, притаманні унікальні дані для гри на духових інструментах <...> Апатський створив у Києві фаготну школу, яка протягом останніх двадцяти років була лідером у колишньому Радянському Союзі».

Автор цієї статті, кларнетист за фахом, навчаючись у Львівській спеціальній музичній школі ім. С. Крушельницької пам’ятає свої перші враження (п’ятдесятилітньої давнини) від звучання різних духових інструментів. Чи не найубогіший ефект справила тоді гра учнів-фаготистів спецшколи. Звучання їхніх фаготів було малоприємним, хриплим та грубим, наче «сокирою тесаним». Яке ж здивування чекало на мене, студента-кларнетиста першого курсу столичної консерваторії, після прослуховування опери П. І. Чайковського «Винава краля» в Київському театрі опери і балету імені Т. Г. Шевченка 1965 року. Зосередившись на грі кларнетистів, я був захоплений ідеальною злагодженістю та красою звучання солюючих кларнета і фагота, потім – флейти, скрипки, віолончелі, контрабаса, гобоя, валторни, труби, литавр. Серед виконавців – справжнє сузір’я найкращих на той час оркестрових музикантів не тільки в Україні, й Радянському Союзі: кларнетист О. С. Тресков, флейтист В. С. Антонов, скрипаль А. Х. Штерн, віолончеліст М. М. Кравцов, контрабасист Б. В. Сойка, гобоїст О. К. Козиненко, валторніст О. І. Житніков, трубач М. В. Бердієв, литаврист В. Ф. Бутенко. У цьому сузір’ї видатних музикантів Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка яскраво сяяла зірка фаготиста Володимира Апатського.

Мало не щодня працюючи поруч із маестро Апатським, можна було спостерігати найвищий професіоналізм музиканта не тільки під час репетицій, вистав і концертів, а й у процесі підготовки до них, цілком своєрідної у Володимира Миколайовича: звичайну репетицію він сприймав як найважливіший виступ у житті. За півтори-дві години до початку відповідальної гри він уже був у «передбаннику» оркестрової ями, далі відбувалося розігрування – від найпростішого шліфування кожного звука до наполегливого опрацювання складних пасажів тощо. Маючи за плечима фундаментальну лєнінградську фахову школу, регулярно і вимогливо шліфуючи свою майстерність, Володимир Миколайович зумів досягти найвищого виконавського рівня.

Справжнє паломництво до Майстра почалося після Всесоюзного конкурсу виконавців на духових і ударних інструментах 1979 року в м. Мінську. Два студенти класу В. Апатського виграли цей конкурс, здобувши лауреатські премії (А. Клєчевський – перша премія, С. Цюбко – друга премія).

Не можна не сказати про справжню ціну тих перемог, адже на той час виграти всесоюзний конкурс було значно важче, ніж будь-який міжнародний, бо не є таємницею, що тоді переможцями на всесоюзних конкурсах були переважно вихованці Московської та Лєнінградської консерваторій. Щоб одночасно два молодих музиканти з України вибороли дві перші премії, їм необхідно було виконати конкурсні програми на порядок краще за конкурентів. Володимир Миколайович сотворив справжнє диво!

Усі викладачі-духовики прагнули хоча б якось «доторкнутися» до тих перемог, зокрема спілкування з Учителем. Прагнув цього і я, на той час – викладач класу кларнета в Київській спеціальній музичній школі імені М. Лисенка. Володимир Миколайович люб’язно погодився зустрітись. Мене дуже цікавила методика роботи В. Апатського з учнями. Показово, що він не приховував своїх педагогічних методів, які були начебто очевидними для кожного викладача – чітка організація занять, починаючи від перших уроків до підготовки академконцерту, іспиту чи конкурсу. Особливу увагу він звертав на технологію виконавських прийомів: постановку дихання, губного та пальцевого апаратів, на роботу над звуком, вивчення й освоєння штрихів, динамічну й тембральну гнучкість та ін. Усе це здавалося очевидним, проте досягнення Майстра й досі ніким не перевершені.

Наводимо неповний перелік творчих перемог і досягнень учнів В. М. Апатського:

Всесоюзні конкурси

Одеса, 1983 р. Т. Осадчий – перша премія і Гран-прі; С. Цюбко – друга премія.

Хмельницький, 1987 р. А. Петров – перша премія.

Г. Пентелейчук – третя премія.

Тамбов, 1991 р. А. Авраменко – перша премія.

Міжнародні конкурси

Олексій Ткачук: Мінськ, 1994 р. – перша премія;

Маркнойкірхен (Німеччина), 1990 р. – третя премія;

Женева, 1994 р. – дипломант.

Анатолій Мосюк: Лодзь (Польща), 2002 р. – третя премія.

Байройт (Німеччина), 2005 р. – диплом, відповідає другій премії.

Тарас Осадчий: Тулон (Франція), 1988 р. – четверта премія;

Париж (Франція), 1992 р. – дипломант.

Міжнародний конкурс імені Д. Біди (Львів)

Перші премії: М. Сербинов, О. Саєнко, М. Малиновський – 2000 р.;

С. Руснак – 2003 р.;

А. Антонович, М. Крещенський – 2006 р.

Гран-прі: Т. Осадчий – Всесоюзний конкурс, Одеса, 1983 р.;

С. Руснак – Ворзель, 2003 р., Рівне, 2006 р.;

А. Мосюк – Ворзель, 2004 р.;

А. Антонович – Ворзель, 2005 р.;

М. Крещенський – Київ, 2008 р.

Випускники В. Апатського працюють солістами в найкращих оркестрах України і світу, зокрема:

А. Ткачук – перший фаготист симфонічного оркестру в м. Бамберзі (Німеччина);

А. Мосюк – перший фаготист симфонічного оркестру в м. Нойбранденбурзі (Німеччина);

А. Кукса – артист оркестру Бельгійського радіо в м. Брюссель;

А. Петров (перший фагот), А. Клечевський (перший фагот), Г. Шамін (другий фагот) в оркестрі В. Співакова (Москва).

Учні, які стали професорами вищих навчальних закладів:

А. Ткачук – професор Вищої школи у м. Бремен (Німеччина);

А. Клечевський – професор Академії музики у м. Сеул (Південна Корея);

В. Будкевич – професор Білоруської академії музики.

Особливим є ставлення до професора В. Апатського викладачів НМАУ ім. П. І. Чайковського:

«За роки нашої співпраці і творчого спілкування з професором В. М. Апатським я постійно відчував його мудрість та величезний авторитет і, незважаючи на невелику різницю у віці, до певної міри вважаю себе навіть його учнем, бо результати його педагогічної діяльності вражають, якість його роботи з вихованцями та над музичним матеріалом завжди є чудовим зразком для наслідування. Це поширюється і на його виконавську діяльність, яка залишила у мене чудові враження на все життя ще від тих часів, коли ми грали з ним у спільних концертах. І, нарешті, ще одна грань його таланту викликає велику пошану – постійне прагнення, я б сказав

жага, до наукової діяльності. Одного разу він мені відверто сказав: “Ніде я себе не відчуваю так комфортно і впевнено, як за робочим столом...”. Навіть тепер, коли йому за 80, він наполегливо працює і видає нові й нові наукові праці».

*(Професор НМАУ ім. П. І. Чайковського,
народний артист України О. С. Кудряшов).*

«Для мене Володимир Апатський – видатний український музикант, педагог, народний артист України, музичний громадський діяч ХХ – початку ХХІ ст., легенда серед духових виконавців. Він уперше створив унікальну авторську науково-практичну школу, в якій його блискуча виконавська майстерність набула науково-теоретичного обґрунтування. Особливість школи Володимира Апатського полягає в тому, що вона не обмежується вузьким колом лише його вихованців, а має надзвичайно широке поле позитивного впливу на фаготове мистецтво загалом, на духове виконавство в Україні й у світі, бо включає наукове спостереження, теорію виконавства і найсучаснішу науково-теоретичну методологію жанру.

Кожен з учнів Володимира Миколайовича – не просто артист оркестру, а фаготист-соліст, яскравий артист, здатний демонструвати чистоту і красу звука, бездоганну віртуозність у найскладнішому репертуарі. Тому не випадкові численні блискучі перемоги вихованців В. М. Апатського на найпрестижніших міжнародних конкурсах, які постійно приносять славу Київській консерваторії, НМАУ ім. П. І. Чайковського, українському музичному мистецтву.

Професор Апатський Володимир Миколайович – зразок Педагога з великої літери: фахівець “золоті руки”, ерудит, відданий улюбленій справі невтомний трудівник, надзвичайно щира й добра Людина, завжди готова поділитися власним досвідом, корисною порадою».

*(Доктор мистецтвознавства, професор,
завідувач кафедри народних інструментів
НМАУ ім. П. І. Чайковського М. А. Давидов).*

«В. М. Апатський, безумовно, всебічно обдарована особистість. Видатний музикант-виконавець, педагог, який створив свою виконавську школу, визнану в багатьох країнах. Його учні працюють у найпрестижніших оркестрах України, Росії та Європи. Нарешті, він – видатний науковець, вдумливий дослідник багатьох аспектів теорії і практики виконавства на духових інструментах. Його науково-методичні публікації, навчальні посібники і підручники мають незмінний попит серед музикантів усіх спеціальностей. Діяльність В. М. Апатського є взірцем відданості своїй справі, прикладом працелюбності й працездатності».

*(Доктор мистецтвознавства, професор,
заслужений артист України, завідувач кафедри
мідних духових і ударних інструментів НМАУ
ім. П. І. Чайковського В. Т. Посвалюк).*

«Творчість народного артиста України професора, академіка В. М. Апатського – це золота сторінка музичної культури України. Маю щастя знати цього видатного митця ще з 1971 року, відтоді, коли я прийшов працювати в Національну оперу. Володимир Миколайович – справді Артист, Педагог, Особистість з великої літери. Маючи прекрасну петербурзьку школу, він багато років працював солістом симфонічного оркестру Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка. Кожне його соло вражало талановитою вишуканістю, бездоганим смаком, красивим звуком та ідеальним відчуттям ансамблю. Тембр його фагота був неповторно чистим, виразним та хвилюючим. Завжди відчувалося – грає музикант найвищого рівня.

Спілкування з ним завжди надзвичайно цікаве, його ерудиція безмежна в усіх галузях людської діяльності. Ми, диригенти, завжди вчимося у таких артистів, вони для нас є критеріями істини. Можливо, завдяки цим якостям Володимир Миколайович Апатський став і неперевершеним педагогом. Увесь свій багатий досвід, тонке знання виконавства на фаготі він передає своїм учням.

В усіх його наукових працях, кандидатській та докторській дисертаціях вражають глибина і масштаб знань. Мені, як диригенту, протягом багатьох років доводиться зустрічатися з численними випускниками його класу у провідних оркестрах України. Вони завжди відзначаються бездоганністю, школою світового рівня. Не випадково його вихованці працюють не лише в Україні, а й далеко за її межами. Практично, всі вони є лауреатами різних міжнародних конкурсів. Важко переоцінити величезний творчий внесок Володимира Миколайовича в українську музичну культуру. Для нас, диригентів, життя і діяльність такого митця – бездоганний зразок священного служіння мистецтву!».

(Диригент Національної опери України народний артист України, професор НМАУ ім. П. І. Чайковського А. Г. Власенко).

Володимир Миколайович Апатський – один із найвидатніших митців у сфері духового виконавства, його діяльність є дороговказом для українських виконавців, педагогів і науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зинькевич Е. Симфонические гиперболы. О музыке Е. Станковича. – Ужгород: Лира. – 2002.
2. Зинькевич Е. Память об исчезающем времени. Страницы музыкальной летописи. – К.: Нора-принт, 2005.

Вовк Р. А. Феномен митця. Стаття присвячена творчій діяльності відомого в Україні та за її межами музиканта всебічного обдарування – фаготиста, вченого, народного артиста України, члена-кореспондента Академії мистецтв України, професора НМАУ ім. П. І. Чайковського В. М. Апатського.

Ключові слова: Володимир Миколайович Апатський, фаготист, народний артист України, член-кореспондент Академії мистецтв України, професор НМАУ ім. П. І. Чайковського.

Вовк Р. А. Феномен мастера. Стаття посвящена творческой деятельности известного в Украине и за её пределами музыканта разностороннего дарования – фаготиста, ученого, народного артиста Украины, члена-корреспондента Академии искусств, профессора НМАУ им. П. И. Чайковского В. М. Апатского.

Ключевые слова: Владимир Николаевич Апатский, фаготист, народный артист Украины, член-корреспондент Академии искусств Украины, профессор НМАУ им. П. И. Чайковского.

Vovk R. A. Master Phenomenon. This article is devoted to creative activity of well-known musician, scientist in Ukraine and abroad Vladimir Nikolayevich Apatsky, versatile talented bassoon performer, honored artist of Ukraine, corresponding member of Ukrainian Academy of Arts, Doctor of Arts and Professor of National Musical P. I. Tchaikovsky Academy in Kiev.

Key words: Vladimir Nikolayevich Apatsky, bassoon performer, honored artist of Ukraine, corresponding of Ukrainian Academy of Arts, Doctor of Arts, Professor of National Musical Academy of Ukraine in. P. I. Chaykovsky.